

РАЗВИТИЕ ЯЗЫКА, КУЛЬТУРЫ И ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

МАРАЛЬНА-ЭТЫЧНЫ АСПЕКТ КНІГІ “ЗРАНЕНАЕ СЭРЦА” Ф. ПАЛАЧАНІНА

Т.У. Аляксеева

Віцебск, УА “ВДУ імя П.М. Маішэрава”

Маральна-этычная праблематыка займае значнае месца ў беларускай драматургіі. Як вядома, мараль – гэта сукупнасць правілаў, якія рэгулююць дзеянні людзей. Прадпісанні маралі маюць універсальны характар. У сучасным спажывецкім грамадстве губляецца каштоўнасць традыцый папярэдніх пакаленняў, дамінуючае месца займае матэрыяльны дабрабыт, разлік і карысць. Фёдар Палачанін у сваёй творчасці разважае над дадзенай праблемай, апісвае чалавечыя ўзаемаадносіны, пранікае ў складаны і супярэчлівы ўнутраны свет герояў, шукае выйсце з маральнага крызісу. Мэта нашага даследавання – разгледзець пытанні маралі і этыкі ў кнізе “Зраненае сэрца” Ф. Палачаніна.

Матэрыял і метады. Аб’ектам увагі з’яўляюцца драматургічныя творы Ф. Палачаніна. Метадалагічную аснову даследавання складаюць агульнанавуковыя метады: аналіз, сінтэз, абагульненне, якія даюць магчымасць раскрыць ідэяна-тэматычны змест кнігі “Зраненае сэрца”, ахарактарызаваць стыльовую манеру аўтара, выявіць асаблівасці маральнага ідэалу драматурга.

Вынікі і іх абмеркаванне. Фёдар Антонавіч Палачанін належыць да ліку найбольш актыўных драматургаў віцебскага рэгіёна. Нарадзіўся 27 жніўня 1951 года ў вёсцы Чаркасы Докшыцкага раёна Віцебскай вобласці. Літаратурнай дзейнасцю пасляхова пачаў займацца напрыканцы XX стагоддзя. З 2006 года драматург з’яўляецца членам Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Выдадзены яго кнігі “Расплата за нелюбоў” (1998), “Недаспяваная песня” (2001), “Белы абрус” (2002), “Урок на ўсё жыццё” (2003), “Не свая віна” (2003), “Недаспяваная песня ў сэрцы гучыць” (2004), “Вяртанне да першачысціні” (2004), “Пазычанае шчасце” (2005), “Нявыпраўленая памылка” (2005), “Школьнікам аб праваслаўнай веры” (2006), “Голас сумлення” (2008), “Докшыцкі край” (2009), “Зраненае сэрца” (2011).

Многія працы аўтара маюць сцэнічнае ўвасабленне. У 2009 годзе Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа ажыццявіў пастаноўку спектакля па п’есе “Пазычанае шчасце”. Рэдакцый літаратурна-драматычных праграм Беларускага радыё па п’есах “Расплата за нелюбоў” і “Спытай сэрца сваё” былі падрыхтаваны радыёспектаклі, а паводле кнігі “Недаспяваная песня” – радыёкампазіцыя “Красуйся, бярозка, расці!”.

Кніга “Зраненае сэрца” змяшчае 3 кінасцэнарыі (“Зраненае сэрца”, “Галалёд”, “Ветразь надзеі”) і 9 п’ес (“Пазычанае шчасце”, “Удава не пара хлопцу”, “Даравальная нядзеля”, “Заручыны”, “Нявыпраўленая памылка”, “Ты мне хто?”, “Сцяпан і Вяльяна”, “Мая” і “Слёзы радасці”). Творы прасякнуты тужлівым настроем, адпавядаюць жанравым характарыстыкам драмы і трагедыі.

Значнае месца ў кнізе займае асэнсаванне сямейнага пытання. У кожнай сям’і выпрацоўваюцца пэўныя прынцыпы, традыцыі, якія пераходзяць ад пакалення да пакалення. Бацькі імкнуцца перадаць свой досвед дзецям, засцерагчы іх ад памылак, падтрымаць у цяжкую хвіліну. Усё гэта заўважае і

занатоўвае драматург. Улюбёны прыём аўтара – сутыкненне бацькоў і дзяцей пасля доўгай разлукі. Напрыклад, драма “Слёзы радасці” ілюструе неспадзяваную сустрэчу двух пакаленняў. Ф. Палачанін кажа, што добрасумленнасць і спагада адзін да аднаго дапамаглі атрымаць такі падарунак лёсу героям.

Цікаваць драматурга ўзаемаадносіны паміж мужам і жонкай, захаванне ў сям’і нормаў маралі, прыстойных паводзін. Часам жанчыны не цэняць сваіх гаспадароў, ашукваюць іх (“Удава не пара хлопцу”, “Галалёд”). Уздымаецца пытанне разбэшчанасці і здрады блізкім людзям у кінасцэнарыі “Ветразь надзеі”. Санаторый падаецца месцам, дзе вітаюцца падман, любоўныя прыгоды, дзе адкідваюцца прэч этычныя нормы. Пісьменнік асуджае такую схему паводзін, не прымае пошук героямі забаў. Аўтар удала скампанаваў у дадзеным творы ўрыўкі з ранейшых п’ес “Учарашняга дня не вернеш” і “Санаторная песня”.

Шмат увагі надае Ф.Палачанін разгляду вобраза маці. Аўтар ілюструе, што ў маладосці некаторыя жанчыны не задумваюцца, якое гэта шчасце, калі Бог даруе дзіця. У аснову п’есы «Нявыпраўленая памылка» пакладзены дзве гісторыі жыцця жанчын, якія страцілі сваіх дзяцей і па розных прычынах не змаглі вярнуцца да іх. На працягу ўсяго свайго існавання яны імкнуліся выправіць сваю памылку і знайсці дзяцей. Гэтыя жанчыны ахвяравалі родных дзетак лёсу, каб толькі быць са сваімі каханымі мужчынамі, але ўсё жыццё пакутавалі за свае грахі. Характарызуюцца ў творы і такія жанчыны, якія чужых дзяцей выходзілі як родных. Пісьменнік асуджальна ставіцца да абортаў (“Удава не пара хлопцу”, “Нявыпраўленая памылка”, “Заручыны”, “Ты мне хто?”).

Раскрываецца ў кнізе і пытанне сапраўднага і ўяўнага сяброўства. Драматург сцвярджае, што ўзаемадапамога і цеплыня аказваюць вялікую падтрымку ў паўсядзённым жыцці (“Пазычанае шчасце”), а хітрасць і няшчырасць можа прычыніць шмат шкоды блізкім людзям (“Даравальная нядзеля”, “Заручыны”, “Ты мне хто?”, “Мая”).

Непарыўная сувязь з Радзімай, сум па Беларусі апісваецца ў кінасцэнарыі “Зраненае сэрца”. Гераіні ў сувязі з ваеннымі падзеямі трапілі на тэрыторыю Польшчы, аднак змаглі захаваць цеплыню і любоў да роднага кутка.

Аўтар лічыць, што нельга зачыняцца ад свету, жыць з крыўдай і злосцю ў сэрцы, як гераіня драмы “Мая” Аліна Навумаўна. Толькі дабрыня іншых людзей дапамагае жанчыне па-новаму глянуць вакол сябе, зразумець, што сэрцы трэба “напаўняць толькі высакароднымі пачуццямі” [1, с.329].

Унутраны свет персанажаў часцей за ўсё выяўляецца ў сувязях і дачыненнях іх з роднымі і блізкімі людзьмі. Па законах дабра і маральнай чысціні не ўсе жадаюць жыць. Кожны герой ідзе да маральнай дасканаласці своеасаблівым шляхам праз мноства няўдач і жыццёвых трагедый.

Удала перапрацоўвае Ф. Палачанін мясцовыя легенды і паданні. Легенда пра Сце́п-камень у Докшыцкім краі і пра ўтварэнне рэчкі Віліі пакладзена ў аснову трагедыі “Сцяпан і Вяльня”. На думку драматурга, самаўпэўненасць і ганарлівасць таксама часам з’яўляюцца перашкодай на шляху да шчасця і кахання.

Усе творы насычаны тэкстамі песень, што дапамагае стварыць адпаведны эмацыйны настрой, перадаць душэўны стан персанажаў.

П’есы вучаць не рабіць благага людзям, заставацца чыстымі. Ф. Палачанін пераконвае, што за ўсё здзейсненае ў жыцці давядзецца адказваць. Варта разумець, што асабістае шчасце нельга купіць за грошы, а трэба заслужыць яго добрымі ўчынкамі.

Аўтар займальна будзе сюжэт сваіх твораў, уздымае найбольш вострыя пытанні сям’і, грамадства, міжасобасных адносін. У першую чаргу драматурга

цікавіць асоба чалавека, памылкі, здзейшчаныя людзьмі ў напружаныя моманты жыцця, пошук выйсця з крызіснай сітуацыі.

Пісьменнік падрабязна раскрывае шлях герояў да ўсведамлення сваіх няправільных дзеянняў, да прызнання недахопаў. Менавіта пасля гэтага прыходзіць супакаенне душы, ачышчэнне сумлення.

Пэрсанажы ў драмах выпісаны драматургам даволі палярнымі. Гэта дапамагае паказаць маральную прыгажосць і чысціню паводзінаў і памкненняў людзей. Назіраецца імкненне аўтара расказаць пра ідэальнага чалавека, адшукаць эталон кахання, добра, справядлівасці.

Варта адзначыць, што творчасць Ф. Палачаніна прасякнута рэлігійнымі матывамі. Многія яго літаратурныя героі жывуць з верай у Бога, прытрымліваюцца хрысціянскіх заветаў. П'есы драматурга распаўядаюць, што менавіта ў крызіснай сітуацыі людзі часцей звяртаюцца да рэлігійных каштоўнасцей, пачынаюць усведамляць сваю адказнасць перад іншымі, цаніць акаляючае асяроддзе. Пісьменнік асуджае чэрствасць, злосць, адсутнасць узаемапавагі, жалю і спагады іншаму. На яго думку, зварот да Бібліі дапамагае ачысціцца ад маральнай разбэшчанасці, несправядлівасці, сквапнасці і іншых адмоўных якасцей.

У творах пастаянна адчуваецца прысутнасць асобы драматурга, сімпатыя да таго ці іншага героя. Мова персанажаў аўтара індывідуалізаваная. Мастацкі тэкст узбагачае шматлікая колькасць прыказак і прымавак, крылатых выслоўяў. У іх сканцэнтраваны неацэнны фонд народнай мудрасці, жыццёвай праўды. Выкарыстанне пералічаных сродкаў дазваляе глыбей пранікнуць у сэнс праблемы, шматфарбна выпісаць герояў, перадаць іх думкі.

Заклучэнне. Фёдар Палачанін у кнізе “Зраненае сэрца” разважае над пытаннямі маралі і этыкі, якія з'яўляюцца вельмі актуальнымі ў сучаснасці. Драматург тлумачыць з'яўленне несправядлівасці ў свеце, людской абыякавасці. Аўтар застаецца верны свайму творчаму прынцыпу: дабро перамагае зло, а адмоўныя персанажы атрымліваюць своеасаблівыя ўрокі, пачынаюць разумець памылкі маладосці.

Спіс літаратуры

1. Палачанін, Ф. Зраненае сэрца / Ф. Палачанін. – Мінск: Кнігазбор, 2011. – 352 с.

МЕТАМОЎНАЯ РЭФЛЕКСІЯ Ў ЛЮСТЭРКУ НАРОДНАЙ АФАРЫСТЫКІ

Г.А. Арцыямёнак

Віцебск, УА “ВДУ імя П. М. Машэрава”

Разнастайныя развагі, роздумы, меркаванні і выказванні чалавека пра мову і камунікацыю ў сучаснай лінгвістыцы прынята абазначаць тэрмінам “метамоўная рэфлексія”. У гісторыі гэта з'ява ўзнікае амаль адначасова з соцыумам. “Яе найбольш раннія вынікі замацоўваюцца ў старажытнай лексіцы і фразеалогіі са значэннямі ‘гаварыць, пытаць, адказваць’, ‘паведамляць, ведаць, разумець, думаць’, ‘сказанае, маўленне, слова’; у парэміялогіі; у міфапэтычных і штодзённых уяўленнях народаў пра мову” [1, 244]. Мова і думкі пра мову сталі вызначальным фактарам вылучэння людзей са свету жывой прыроды, фарміравання духоўна-культурнага пачатку. “Калі чалавек убачыў у мове прыладу, ён пачаў яе шліфаваць і ўдасканальваць. Калі чалавек убачыў, што мова бязмоўная, стаў раздумваць пра мову і ствараць мову пра мову” [2, 8].